

Postawy rodzicielskie a agresja młodzieży w subkulturze Emo

Parental attitudes and aggression in the Emo subculture

Magdalena Chęć, Andrzej Potemkowski, Marta Wąsik,
Agnieszka Samochowicz

Zakład Psychologii Klinicznej i Psychoprofilaktyki,
Instytut Psychologii Uniwersytetu Szczecińskiego

Summary

Introduction. A better functioning of adolescents involves proper relationships with parents, whereas negative relationships lead to aggressive behaviour. Young members of Emo subculture, characterised by deep emotional sensitivity, are particularly vulnerable to parental influence.

Aim. The aim was to specify a relationship between parental attitudes and aggression among adolescents from the Emo subculture in comparison with a control group.

Material. 3,800 lower secondary school students took part in the introductory research. A target group constituted 41 people from the Emo subculture as well as a control group involving 48 people.

Method. A screening survey, the Parental Attitudes Scale, the Aggression Questionnaire and the author's questionnaire including questions concerning the functioning in the Emo subculture were used in the study.

Results. The results obtained in the research study suggest that there is a relationship between the indicated improper parental attitudes and aggressive behaviour among adolescents from the Emo subculture in comparison with the control group.

Conclusions. In the Emo subculture, teenagers' aggressive behaviour is related to improper parental attitudes. It has been stated that mother's attitudes, irrespective of subculture, are much more strongly associated with the aggression among adolescents than father's attitudes. Moreover, aggressive behaviour in the Emo subculture occurs when father displays an excessively demanding attitude. A reduction of the level of almost all kinds of aggression manifested among teenagers from the Emo subculture is associated with mothers' attitude of acceptance. Mothers' autonomous attitude leads to an increase in the aggression in this group, whereas an inconsistent attitude of mothers fosters an increase in aggression among all teenagers.

Słowa kluczowe: funkcjonowanie młodzieży, agresja, relacje rodzinne

Key words: adolescent behaviour, aggression, family relations

Wstęp

Funkcjonowanie młodego pokolenia związane jest mocno ze spostrzeganiem i odbiorem otaczającej go rzeczywistości. Pod koniec lat 90. ubiegłego wieku bunt polskiej młodzieży opierał się na sprzeciwie wobec konsumpcyjnego stylu życia oraz sytuacji polityczno-ekonomicznej. Wraz ze zmianami ustrojowymi i otwarciem się różnorodnych możliwości socjologowie zauważyli, że obecnie bunt młodzieńczy ma raczej charakter intra- i interpsychiczny niż społeczno-kulturowy. Świat dorosłych istotnie ograniczył swoje zainteresowanie młodzieżą, co zostało przez nią dostrzeżone i wzbudziło reakcję w postaci wyraźnego poirytowania [1]. Współczesne grupy, m.in. subkultury młodzieżowe, tworzą się po to, aby zwrócić uwagę otoczenia na problemy młodych ludzi [2]. Przejawiane zachowania agresywne w subkulturze Emo są niejako odpowiedzią na rzeczywistość, w której dominuje poczucie osamotnienia i chaosu. Są też konsekwencją zaburzonych relacji wewnątrzrodzinnych, zakłócających prawidłowy rozwój emocjonalny i społeczny nastolatka. Autorzy pracy poddali te relacje szerokiej ocenie psychologicznej, która ma charakter pionierski i eksploracyjny.

Rodzina jest swoistym systemem, mającym własną organizację, strukturę i zadania [3]. Wspólnota panująca w domu, szacunek, jasno określone normy i reguły oraz dostosowanie form działań wychowawczych do aktualnych potrzeb młodzieży są kluczem do prawidłowego rozwoju osobowości młodych ludzi [4].

Rodzice tworzą specjalne strategie działań w celu zaspokajania potrzeb swoich dzieci. Strategie te nazywane są postawami rodzicielskimi, dzięki którym można określić rodzaj i jakość relacji między rodzicami i dziećmi [5]. Najbardziej wyczerpującą definicję postaw rodzicielskich przedstawia w piśmiennictwie polskim J. Rembowski. Uważa, że jest to „całościowa forma ustosunkowania się rodziców (osobno ojca i matki) do dzieci, do zagadnień wychowawczych itp., ukształtowana podczas pełnienia funkcji rodzicielskich” [6, s. 197]. Postawy powinny zmieniać się wraz z rozwojem dziecka oraz być względnie trwałe. Zgodnie z badaniami M. Plopy można założyć, że nastolatki w okresie wczesnej adolescencji postrzegają oddziaływanie wychowawcze swoich rodziców w dość obiektywny sposób [5]. Percypowane przez nich więzi z rodzicami mają zatem swoje odzwierciedlenie w rzeczywistości, a jakość tych relacji wyznacza stopień prawidłowości rozwoju psychicznego nastolatka. Wiele badań wskazuje na fakt, że im bardziej pozytywne są postawy rodzicielskie, tym lepsze funkcjonowanie społeczno-emocjonalne obserwuje się u nastolatków [7, 8]. Znaczne, negatywne konsekwencje rozwojowe wynikają z oddziaływań rodzicielskich opartych na nadmiernej kontroli, bezwzględnej surowości, konserwatyźmie i niezaspokajaniu potrzeb dzieci [9].

We wczesnej adolescencji często pojawia się konflikt pomiędzy rodzicami a dziećmi dotyczący zakresu możliwej autonomii. Przy braku porozumienia z rodzicami młodzież zbyt wcześnie poszukuje i doświadcza autonomii wśród rówieśników, często z negatywnymi tego konsekwencjami [10]. Gdy środowisko rówieśnicze popiera lub przejawia zachowania dewiacyjne, w tym agresywne, zwiększa się ryzyko wystąpienia

negatywnego wpływu na zachowanie jednostki. W rozumieniu psychologii agresja jest zachowaniem mającym na celu skrzywdzenie innej osoby a także wywieraniem wpływu na środowisko społeczne [11]. W okresie adolescencji rozwój agresji u dziewcząt i chłopców jest podobny, a podatność na rodzinne wpływy taka sama, niezależnie od płci [12].

Agresja jest wynikiem oddziaływania zmiennych osobowościowych, sytuacyjnych i społecznych [13]. Do społecznych przyczyn występowania agresji można zaliczyć materialne problemy rodziny, wychowanie w rodzinie o surowych zasadach, brak poczucia bezpieczeństwa, a przede wszystkim złe relacje z rodzicami [14]. Formą zachowań agresywnych skierowaną do wewnątrz jest autoagresja jako rodzaj zaburzenia instynktu samozachowawczego jednostki. Młodzieży z zaburzoną sferą społeczno-emocjonalną w okresie adolescencji często towarzyszą samookaleczenia, które w wielu wypadkach pełnią funkcje społeczne, np. służą manipulacji otoczeniem, a także przyczyniają się do uzyskania określonej pozycji w grupie [15]. Zaburzenia relacji rodzinnych, obok podłoża biologicznego, należą do istotnych przyczyn samouszkodzeń oraz prób samobójczych [16]. Młodzież, ze względu na swoją wrażliwość i małą odporność emocjonalną, jest szczególnie narażona na tego rodzaju zachowania autodestrukcyjne. Brytyjskie statystyki podają, że około 7–9% młodych ludzi samookalecza się. Część badań wskazuje na fakt, że jest to jeden z najwyższych procentów samookaleczeń w Europie [17]. Nie ma odpowiednich polskich danych populacyjnych. Przypuszcza się, że częstość tego typu zachowań wynosi nawet 4% w populacji ogólnej i 21% w populacji klinicznej. Potwierdzają to badania dotyczące liczby samouszkodzeń na oddziałach młodzieżowych [18].

Prawdopodobieństwo wystąpienia agresji (w tym autoagresji) u nastolatka wzrasta wraz z jego uczestnictwem w grupach negatywnych (aspolecznych) oraz oglądaniem przemocy w mediach i internecie. Jedną z subkultur młodzieżowych silnie osadzoną w internecie jest subkultura Emo. Termin „Emo” określa „emotional hardcore”. Ruch Emo wywodzi się z USA i powstał w połowie lat 80. Opisuje styl zespołów DIY (Do It Yourself), grających nieco inną muzykę od hardcore punku. Współczesne Emo jest pokoleniem internetu i popowo-punkowej rewolucji. Skupia młode osoby między 12. a 20. rokiem życia, słuchające melodycznego, emocjonalnego gatunku punk rocka [19]. Ideologicznie ma być sprzeciwem dla tzw. wyścigu szczurów, niosącego za sobą poczucie osamotnienia, oraz dla „sztuczności” dzisiejszego człowieka, chowającego się za mocno przytwardzoną „maską”. Przynależność do subkultury Emo ma zapewnić swoim członkom możliwość swobodnego wyrażania prawdziwych emocji [20].

W Polsce subkultura Emo widoczna jest od kilku lat i w przeważającym stopniu składa się z młodzieży w okresie adolescencji. Dziewcząt jest cztery razy więcej niż chłopców. Grupa ta wykorzystuje internet do wymiany spostrzeżeń po próbach samobójczych lub samookaleczeniach. Zachowania suicydalne ocenia w sposób pozytywny i przez to zyskuje wielu zwolenników. W 2006 roku w angielskich szkołach ponadgimnazjalnych odnotowano zwiększoną liczbę samookaleczeń dziewcząt i powiązano to ze znaczącym wzrostem liczby członków subkultury Emo. Z analiz czeskich materiałów internetowych wynika, że młodzież z tej subkultury częściej dokonuje samookaleczeń niż młodzież spoza tej grupy [21].

Cel

Celem badań było określenie związku postaw rodzicielskich z agresywnością młodzieży z subkultury Emo. Postawiono następujące pytania badawcze:

- Czy istnieje związek pomiędzy postawami rodzicielskimi a przejawianą agresją w grupie młodzieży z subkultury Emo i grupie kontrolnej?
- Jaka jest specyfika związku pomiędzy postawami rodzicielskimi a przejawianą agresją w subkulturze Emo?

Material i metody

Badania przeprowadzone zostały w szkołach gimnazjalnych w dwóch etapach. W pierwszym przeprowadzono ankietowe badania selekcyjne, których celem było wyłonienie młodzieży należącej do subkultury Emo. Drugi etap dotyczył badań właściwych, tj. oceny funkcjonowania młodzieży identyfikującej się z Emo. Po badaniach selekcyjnych, w których wzięło udział 3 800 uczniów, okazało się, że tylko nieliczni z nich deklarują swoją przynależność do tej subkultury. Było to prawdopodobnie związane z dużą szczelnością granic tej grupy.

Do badań właściwych wybrano osoby w wieku 13–16 lat, kierując się znanym z wcześniejszych badań średnim wiekiem młodzieży należącej do subkultury Emo. Grupę badaną stanowiło 41 osób (32 dziewcząt i 9 chłopców) należących do tej subkultury, a grupę kontrolną 48 osób (30 dziewcząt i 18 chłopców) nienależących do żadnej subkultury, o podobnym wieku, płci, miejscu zamieszkania, statusie materialnym, a także ocenach szkolnych oraz wykształceniu rodziców.

W badaniach przesiewowych użyto autorskiej ankiety zawierającej m.in. pytania dotyczące przynależności i funkcjonowania w subkulturze lub grupie młodzieżowej. Badania właściwe przeprowadzono z wykorzystaniem polskich kwestionariuszy: Skali Postaw Rodzicielskich M. Plopy [22], Kwestionariusza Agresywności Młodzieży – Reaktywność Emocjonalna [23] oraz kwestionariusza własnego. Za pomocą Skali Postaw Rodzicielskich zostało wyróżnionych pięć typów postaw wychowawczych rodziców (akceptacji–odrzućenia, nadmiernie wymagająca, autonomii, niekonsekwentna, nadmiernie ochraniająca) w percepcji młodzieży w wieku 13–19 lat. Typologia postaw przedstawionych przez M. Plopę nawiązuje do typologii A. Roe i W.C. Beckera. Kwestionariusz Agresywności Młodzieży posłużył do diagnozy poziomu agresywności młodzieży w wieku 13–16 lat, w zależności od sposobów jej przejawiania (agresja bezpośrednia, pośrednia, werbalna, opozycyjność, drażliwość). Kwestionariusz własny zawierał pytania dotyczące danych demograficznych badanej młodzieży oraz danych uzupełniających, związanych z funkcjonowaniem w subkulturze.

Wyniki

W przeprowadzonej analizie statystycznej uzyskano wyniki świadczące o różnicach, jakie istnieją pomiędzy typami postaw rodzicielskich a przejawami agresji wśród

młodzieży. Przy zastosowaniu analizy regresji oceniono związek pomiędzy postawami ojców oraz matek a przejawianą agresją w badanych grupach.

Wyniki analiz statystycznych dotyczących związku pomiędzy postawami ojca a agresją młodzieży wskazują na znaczące i istotne różnice wartości współczynników beta w grupie kontrolnej i grupie młodzieży z subkultury Emo (tab. 1).

Tabela 1. Analiza regresji związku pomiędzy postawami ojca a przejawianą agresją w badanych grupach

Formy agresji	Postawy ojca	Grupa kontrolna			Grupa Emo		
		b	beta	p	b	beta	p
agresja bezpośrednia	autonomiczna	0,34	0,58	0,05	-0,01	-0,01	0,97
opozycyjność	wymagająca	-0,07	-0,10	0,79	0,50	0,51	0,04

Tabela 1 zawiera jedynie te wyniki, które wskazują na znaczące różnice wartości współczynników beta w grupie kontrolnej i grupie młodzieży z subkultury Emo.

Stwierdzono, że istnieje związek pomiędzy postawami ojca a agresją bezpośrednią adolescentów. W grupie młodzieży z subkultury Emo aż 49% różnic w zakresie agresji bezpośredniej jest objaśniana przez postawy ojca, w grupie kontrolnej – 21%. Poziom agresji bezpośredniej młodzieży nienależącej do subkultury rośnie wraz ze wzrostem postawy autonomicznej jej ojców ($\beta = 0,58$), czego nie obserwuje się w grupie Emo.

W zakresie agresji pośredniej, werbalnej oraz drażliwości nie stwierdzono istotnych statystycznie zależności.

W wymiarze opozycyjności, w grupie Emo aż 63% różnic objaśniana jest postawami ojca, w grupie kontrolnej – 24%. Postawa wymagająca ojca w znacznym stopniu ($\beta = 0,51$) powiązana jest dodatnio z opozycyjnością w grupie Emo, a nieznacznie ($\beta = -0,10$) w grupie kontrolnej.

Oceniono również charakter związków pomiędzy poszczególnymi postawami matki a przejawianą przez młodzież agresją (tab. 2).

Tabela 2. Analiza regresji określającej związek poszczególnych postaw matki z przejawianymi przez młodzież formami agresji

Formy agresji	Postawy matki	Grupa kontrolna			Grupa Emo		
		b	beta	p	b	beta	p
agresja bezpośrednia	akceptująca	0,29	0,53	0,00	-0,32	-0,44	0,26
	autonomiczna	0,13	0,19	0,38	0,71	0,94	0,01
agresja pośrednia	akceptująca	0,19	0,38	0,00	-0,45	-0,57	0,14
	autonomiczna	0,03	0,05	0,84	0,70	0,87	0,02
	niekonsekwentna	0,46	0,53	0,01	0,37	0,42	0,21
opozycyjność	akceptująca	0,28	0,48	0,00	-0,47	-0,55	0,12
	autonomiczna	-0,09	-0,12	0,52	0,61	0,70	0,04
	niekonsekwentna	0,74	0,74	0,00	0,26	0,28	0,36

dalszy ciąg tabeli na następnej stronie

agresja werbalna	akceptująca	0,25	0,45	0,00	-0,56	-0,69	0,07
	autonomiczna	0,03	0,04	0,84	0,74	0,88	0,02
	niekonsekwentna	0,66	0,69	0,00	0,17	0,19	0,57

Tabela 2 zawiera jedynie te wyniki, które wskazują na znaczące różnice wartości współczynników beta w grupie kontrolnej i grupie młodzieży z subkultury Emo.

Uzyskane dzięki przeprowadzonej analizie regresji wyniki pokazują, że w grupie kontrolnej 56% różnic w zakresie agresji bezpośredniej wyjaśniana jest postawami matki, natomiast w grupie Emo – 49%. Wzrost postawy akceptacji matki związany jest z wyższym poziomem agresji bezpośredniej młodzieży z grupy kontrolnej oraz z niższym poziomem tej agresji u osób z Emo. Postawa autonomiczna matek młodzieży z subkultury Emo współwystępuje ze wzrostem agresji bezpośredniej tej młodzieży ($\beta = 0,94$).

Postawa matek powiązana jest w znaczący sposób z agresją pośrednią nastolatków. 55% różnic w grupie kontrolnej, w ramach agresji pośredniej, tłumaczona jest postawami matki, a 49% w grupie młodzieży z subkultury Emo. Postawa akceptująca matki połączona jest w odmienny sposób z agresją pośrednią w grupie kontrolnej ($\beta = 0,38$) i grupie Emo ($\beta = -0,57$). Silnie akceptująca postawa matki wiąże się z obniżeniem poziomu agresji pośredniej w przypadku młodzieży z grupy Emo, a jej wzrostem w grupie kontrolnej. Bardzo silny, dodatni związek istnieje jedynie pomiędzy omawianym rodzajem agresji a postawą autonomii matki w grupie Emo ($\beta = 0,87$), natomiast stwierdza się nieznaczną zależność w grupie kontrolnej ($\beta = 0,05$). Dawanie nastolatkom przez ich matki autonomii w grupie młodzieży z subkultury Emo związane jest w znaczący sposób z podwyższeniem poziomu agresji pośredniej. Postawa niekonsekwentna oddziałuje zarówno w grupie kontrolnej, jak i grupie Emo. Rola jej w określaniu agresji pośredniej w grupie kontrolnej jest dość duża ($\beta = 0,53$), natomiast w grupie Emo – umiarkowana ($\beta = 0,42$). Wynika z tego, że postawa niekonsekwentna matek sprzyja podwyższeniu się poziomu ww. rodzaju agresji młodzieży, niezależnie od grupy, do jakiej należy.

Postawy matek mają istotne znaczenie w relacji z opozycyjnością badanej młodzieży. Aż 67% różnic w obszarze opozycyjności w grupie kontrolnej jest wyjaśniana postawami matki, również dużo, bo 57% różnic, wyjaśniana jest w grupie Emo. Postawa akceptacji matki oddziałuje w odmienny sposób w obu grupach. Działanie to jest dość silne i ukierunkowane ujemnie w grupie Emo ($\beta = -0,55$) oraz umiarkowanie dodatnie w grupie kontrolnej ($\beta = 0,48$). Im bardziej akceptująca jest postawa matek młodzieży należącej do subkultury Emo, tym mniej opozycyjna jest młodzież z tej grupy. Odwrotna zależność istnieje w przypadku grupy kontrolnej. Postawa autonomii matki silnie i dodatnio powiązana jest z opozycyjnością w grupie Emo ($\beta = 0,70$), a negatywnie i słabo w grupie kontrolnej ($\beta = -0,12$). Wynika z tego, że dawanie dużej autonomii nastolatkom przez matki młodzieży z subkultury Emo współwystępuje z wyższym poziomem ich opozycyjności. Postawa niekonsekwentna matki oddziałuje silnie w grupie kontrolnej ($\beta = 0,74$), a prawie trzy razy słabiej w grupie Emo ($\beta = 0,28$). Niekonsekwencja matek sprzyja wzrostowi opozycyjności młodzieży w obu grupach.

Ponadto wyniki wskazują, że związek typu postaw matki z agresją werbalną u młodzieży jest dość silny. W grupie młodzieży należącej do subkultury Emo 51% różnic w zakresie agresji werbalnej tłumaczonych jest postawami matki, a w grupie kontrolnej – 63%. Postawa akceptująca matki działa w badanych grupach w przeciwnych kierunkach, tj. pełni negatywną i silną rolę w grupie Emo ($\beta = -0,69$) oraz pozytywną, ale umiarkowaną, w grupie kontrolnej ($\beta = 0,45$). Postawa ta współwystępuje z obniżonym poziomem agresji słownej młodzieży z grupy Emo oraz podwyższonym w grupie kontrolnej. Istnieje silny związek agresji werbalnej z postawą autonomii matki u młodzieży z grupy Emo ($\beta = 0,88$), którego nie stwierdza się w grupie kontrolnej ($\beta = 0,04$). Duża autonomia ze strony matki może pociągać za sobą wzrost agresji werbalnej jej dziecka w grupie młodzieży identyfikującej się z subkulturą Emo. Postawa niekonsekwentna koreluje pozytywnie z ww. rodzajem agresji w obu badanych grupach. U młodzieży z grupy kontrolnej działa silnie ($\beta = 0,69$), natomiast w grupie Emo zdecydowanie słabiej ($\beta = 0,19$). Postawa niekonsekwentna matek połączona jest ze wzrostem agresji słownej przede wszystkim u młodzieży z grupy kontrolnej.

Dyskusja

Przeprowadzone badania są pionierskie na świecie w dziedzinie psychologii, prezentujące związki postaw rodzicielskich i przejawów agresji wśród młodzieży w subkulturze Emo.

Stwierdzono, że młodzież z tej subkultury była bardziej skłonna do zachowań agresywnych, gdy ojciec prezentował wobec niej postawę nadmiernie wymagającą. T. Pychyl i wsp. stwierdzili, że negatywne konsekwencje rozwojowe wynikają z oddziaływań rodzicielskich opartych na nadmiernej kontroli, bezwzględnej surowości i konserwatyzmie [9].

Postawy matek miały większe znaczenie w ujawnianiu się agresywności młodzieży. W większym stopniu obserwowano ten związek u nastolatków z subkultury Emo. Duża autonomia dawana przez matki młodzieży z subkultury Emo oraz niekonsekwencja sprzyjały wzrostowi poziomu agresji. Zauważono interesującą zależność dotyczącą postawy akceptującej matki z obniżeniem poziomu prawie wszystkich rodzajów przejawianej agresji młodzieży subkultury Emo, natomiast sprzyjała ona podwyższeniu tego poziomu u młodzieży nieidentyfikującej się z żadną subkulturą. Można zatem wskazać, że nastolatki z subkultury Emo dla prawidłowego funkcjonowania w okresie adolescencji potrzebują od swoich matek zdecydowanie większej akceptacji niż ich rówieśnicy spoza subkultury. Postawa autonomiczna matek u młodzieży spoza subkultury Emo zapewnia swobodę wyborów i działań oraz daje możliwość nawiązywania kontaktów z innymi rówieśnikami. U młodzieży z subkultury Emo może natomiast prowadzić do poczucia zagubienia, podwyższać poziom przeżywanego lęku, a w konsekwencji uruchamiać dezadaptacyjne mechanizmy obronne pod postacią agresji lub autoagresji.

Przeprowadzone przez O. Schwartz i wsp. badanie związków zachowań rodziców z rozwojem objawów depresji i lęku u australijskich nastolatków wykazało, że wyższy poziom agresji rodziców powodował objawy depresyjne i lękowe, a zachowania pozytywne wpływały na obniżenie nasilenia objawów depresyjnych. Badacze podkreślają

również rolę rodziny w zapobieganiu lub działaniach interwencyjnych w przypadku powstania depresji czy lęku u nastolatków [24], co koreluje dodatnio również z wnioskami badań własnych dotyczącymi roli rodziny.

Z wcześniejszych badań własnych wynika, że młodzież z subkultury Emo charakteryzuje się podwyższoną neurotycznością i depresyjnością. Taka konstelacja cech osobowości może zmienić kierunek buntu młodzieńczego. Z obawy przed konsekwencjami lękowe i słabe jednostki bunt skierowują do wewnątrz, przez co dochodzi do przewlekłego tłumienia emocji i może prowadzić do zaburzenia sfery zachowania pod postacią agresji, samookaleczenia lub identyfikowania się z negatywnymi (aspołecznymi) grupami młodzieżowymi [25]. Powyższe założenia teoretyczne mogą stanowić podstawy do wyjaśniania zjawiska autoagresji nastolatków należących do subkultury Emo.

Badania R. Pierro i wsp., w których uczestniczyło 267 uczniów włoskich szkół średnich, ujawniły, że osoby samookaleczające się były bardziej impulsywne i agresywne od nieokaleczających się i zgłaszały gorszą jakość relacji z matką oraz epizody nadużyć seksualnych i fizycznych. U samookaleczających się zaobserwowano częstsze oraz gorsze relacje z obojgiem rodziców i mniejszą identyfikację z ojcem [26].

Podsumowując, u nastolatków z subkultury Emo postawy rodzicielskie, szczególnie nieprawidłowe postawy matki, mają istotne znaczenie dla występowania zachowań agresywnych, w tym autoagresywnych [27].

Kierunkiem kolejnych badań powinna być głębsza analiza problemu zachowań depresyjnych i samobójczych w tej grupie. Aktualne badania mają swoje implikacje w praktyce, mogą zostać wykorzystane w prewencji i terapii zaburzeń emocjonalnych, zachowań agresywnych i samobójczych oraz pełnić funkcję informacyjną dla specjalistów zajmujących się młodzieżą, a także rodziców [28].

Wnioski

1. W subkulturze Emo zachowania agresywne młodzieży powiązane są z nieprawidłowymi postawami rodzicielskimi.
2. Postawy matki, niezależnie od przynależności młodzieży do subkultury, związane są zdecydowanie silniej niż postawy ojców z agresywnością młodzieży.
3. W subkulturze Emo zachowania agresywne związane są z nadmiernie wymagającą postawą ojców.
4. Obniżenie poziomu prawie wszystkich rodzajów przejawianej agresji młodzieży z subkultury Emo związane jest z postawą akceptującą matki. Postawa autonomiczna matek łączy się ze wzrostem poziomu agresji w tej grupie.
5. Postawa niekonsekwentna matek związana jest z wyższym poziomem agresji u wszystkich nastolatków.

Piśmiennictwo

1. Iniewicz G, Wiśniewska D, Dziekan K, Czuszkiewicz A. *Wzory przywiązania i zachowania agresywne wśród młodzieży z diagnozą zaburzeń zachowania i emocji*. Psychiatr. Pol. 2011; 45(5): 703–711.
2. Pospiszyl I. *Patologie społeczne*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN; 2008.
3. Bertalanffy von L. *Ogólna teoria systemów. Podstawy, rozwój, zastosowania*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN; 1984.
4. Maccoby EE, Martin JA. *Socialization in the context of the family: parent-child interaction*. W: Mussen, PH, Hetherington EM. red. *Handbook of child psychology. Socialization, personality, and social development*. New York: Wiley; 1983. s. 1–101.
5. Plopa M. *Psychologia rodziny. Teoria i badania*. Elbląg: Wydawnictwo Elbląskiej Uczelni Humanistyczno-Ekonomicznej; 2004.
6. Rembowski J. *Rodzina w świetle psychologii*. Warszawa: Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne; 1986.
7. Manders WA, Scholte RH, Janssens JM, De Bruyn EE. *Adolescent personality, problem behaviour and the quality of the parent-adolescent relationships*. Eur. J. Pers. 2006; 20(3): 237–254.
8. Lopez EE, Perez SM, Ochoa M, Ruiz DM. *Adolescent aggression: effects of gender and family and school environments*. J. Adolesc. 2008; 31(4): 433–450.
9. Pychyl TA, Coplan RJ, Reid PAM. *Parenting and procrastination: gender differences in the relations between procrastination, parenting style and self-worth in early adolescence*. Pers. Individ. Dif. 2002; 33(2): 271–285.
10. Goldstein SE, Davis-Kean PE, Eccles JS. *Parents, peers, and problem behavior: A longitudinal investigation of the impact of relationship perceptions and characteristics on the development of adolescent problem behavior*. Dev. Psychol. 2005; 41(2): 401–413.
11. Tedeschi J, Felson R. *Violence, aggression and coercive actions*. Washington, DC: American Psychological Association; 1994.
12. Williams ST, Conger KJ, Blozis SA. *The development of interpersonal aggression during adolescence: the importance of parents, siblings, and family economics*. Child Dev. 2007; 78(5): 1526–1542.
13. Gorzkowska I, Gorzkowski G, Samochowiec A, Małecka I, Samochowiec J. *Związek polimorfizmu genu transportera serotoniny 5HTT z obrazem klinicznym u adolescentów z ADHD-podtyp mieszany (zaburzenie hiperkinetyczne) oraz u młodzieży wczesnie eksperymentującej z alkoholem*. Psychiatr. Pol. 2014; 48(3): 541–551.
14. Michiels D, Grietens H, Onghena P, Kuppens S. *Parent – child interactions and relational aggression in peer relationships*. Dev. Rev. 2008; 28(4): 522–540.
15. Suchańska A. *Przejawy i uwarunkowania psychologiczne pośredniej autodestruktywności*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM; 1998.
16. Kozak S. *Patologie wśród dzieci i młodzieży. Leczenie i profilaktyka*. Warszawa: Wydawnictwo Difin; 2007.
17. Mental Health Foundation. *Mental health statistics – self-harm*. <http://www.mentalhealth.org.uk/help-information/mental-health-statistics/self-harm> [dostęp: 9.01.2013].
18. Gmitrowicz A, Andrzejewska M, Warzocha D. *Samozkodzenia wśród pacjentów psychiatrycznych oddziału młodzieżowego*. Psychiatr. Pol. 2004; 38(3): 67–68.

19. Overell R. *Emo online: networks of sociality/networks of exclusion*. Perfect Beat 2010; 11(2): 141–162.
20. Bailey B. *Emo music and youth culture*. W: Steinberg S, Parmar P, Richard B. red. *Encyclopedia of contemporary youth culture*. Westport: Greenwood Press; 2005. <http://wber.monroe.edu/EmoECYC.pdf> (dostęp 22.11.2015)
21. Černá A, Šmahel D. *Sebepoškození v adolescenci: kontent reálného versus virtuálního prostředí a subkultur Emo a Gothic*. Výzkumné studie 2009; 3(4): 26–44.
22. Plopa M. *Skala postaw rodzicielskich*. Psychol. Wychow. 1987; 30(5): 552–566.
23. Radtke BM, Sajewicz-Radtke U, Kalka M. *Kwestionariusz Agresywności Młodzieży – Reaktywność Emocjonalna*. Gdańsk: Pracownia Testów Psychologicznych i Pedagogicznych; 2010.
24. Schwartz O, Dudgeon P, Sheeber L, Yap M, Simmons J, Allen N. *Parental behaviors during family interactions predict changes in depression and anxiety symptoms during adolescence*. J. Abnorm. Child Psychol. 2012; 40(1): 59–71.
25. Oleszkowicz A. *Bunt młodzieńczy. Uwarunkowania. Formy. Skutki*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar; 2006.
26. Pierro R, Sarno I, Perego S, Gallucci M, Madeddu F. *Adolescent nonsuicidal self-injury: the effects of personality traits, family relationships and maltreatment on the presence and severity of behaviours*. Eur. Child Adolesc. Psychiatry 2012; 21(9): 511–520.
27. Wajda Z. *Percepcja relacji między rodzicami oraz wzory przywiązania a nasilenie objawów psychopatologicznych u dziewcząt w późnej adolescencji*. Psychiatr. Pol. 2013; 47(5): 853–864.
28. Gmitrowicz A, Szczepaniak A, Jabłkowska-Górecka K. *Ocena stylów radzenia sobie ze stresem i inteligencji emocjonalnej u samouszkodzającej się młodzieży leczonej psychiatrycznie w zależności od wybranych czynników klinicznych*. Psychiatr. Pol. 2012; 46(2): 227–240.

Adres: Agnieszka Samochowiec
Zakład Psychologii Klinicznej i Psychoprofilaktyki
Instytut Psychologii Uniwersytetu Szczecińskiego
71-017 Szczecin, ul. Krakowska 69

Otrzymano: 22.10.2014

Zrecenzowano: 26.11.2014

Otrzymano po poprawie: 31.12.2014

Przyjęto do druku: 6.01.2015